

A FALUKUTATÁS CÉLJA

ELŐADTA 1937 MÁJUS HÓ 5-EN

Dr. STEĪNECKER FERENC
EGYETEMI NY. R. TANÁR.*

▪

A francia forradalom eszméi minálunk Magyarországon 48-ban érvényesültek. Ezek eredménye volt a jobbágyság felszabadítása és általában a termelési rendszer megváltoztatása. Ekkor már a jobbágyságot Európaszerte felszabadították. Csak Oroszországban nem, ahol ez utoljára történt meg 1861-ben. Általános törvény az eszmék világában az, hogy azoknak is megvan a maguk fiatalkora, hőskora és elmúlása. Az új eszmét az emberek egy része előbb érti meg és hirdeti, mint a nagy többség; lassan azután elterjed, egyetemes koreszmévé, általános meggyőződéssé válik, hogy végül mint csupa jelszó lassan elmúlják. Közben a koreszme annyira általános lesz, hogy

* Előadó *szóbeli* előadása előtt Tisza István emlékét dicsőítette és a nevére nevezett debreceni tudományegyetemet magasztalta.

az emberek egyszerűen hisznek benne, a legnagyobb részük nem is érti, de általában igaznak tartja, anélkül, hogy igazságát kutatná és ezt nem is tartja szükségesnek, mert mindenki ezt az eszmét tartja igaznak. Ez az időszak a koreszme uralkodásának az ideje és azt lehetne mondani, amint ezt ma tapasztaljuk is, az államban, azaz általában a közületben, hogy az uralmon lévők, a hatalmat gyakorlók előtt mindenki meghajol, s csak néhányan, nagyon kevesen mernek szembe szállni velük, ezek is sikertelenül. Éppen így a szellemi erők terén is a koreszmét az emberek túlnyomó többsége csak elfogadja és nem is kísérli meg annak belső tartalmát, valóságát, igazságát megvizsgálni. A koreszmének ebben az uralmi korában az az általános meggyőződés, hogy az ember, aki a szépet, jót s az igazat érvényesülve szeretné látni, most íme megtalálta ezt, megtalálta azt az eszmét, amely az örök igazságot jelenti és amelyről azt hiszi a világ végeztéig uralmon fog maradni s az emberek gondolkozását, felfogását és ezen az alapon cselekvéseit, a társadalom rendjét és az állam szervezetét véglegesen megalkotni, biztosítani fogja.

Ilyen eszme volt minálunk a francia forradalomból fakadó liberalizmusnak az eszméje, amelynek megállapításai, mint említtem 1848-ban a közületben érvényesültek és amely ámult századnak a végéig folytonosan fejlődve és erősödve abszolút uralomra jutott.

A 80-as és 90-es években a közületben szereplő minden egyes ember meg volt arról győződve, hogy a liberalizmus megvalósította az országnak legszebb korszakát és most mái mindig így lesz, amíg magyar fog élni a földön.

Az eszme szellemi erőtenyező s ezért a társadalomnak felsőbb rétegében él és hat. Különösen a középosztályban, mert hiszen a középosztály az, amely leginkább foglalkozik rendszeresen elvont tudományos jellegű kérdésekkel és ezért a korszellem itt talál legjobb talajra. Az alsó néposztály nem foglalkozván szellemi kérdésekkel, ott a korszellem ilyen úton nem terjed és — mint általában a szokás és divat, egészben a kultúra — felülről lefelé haladva csak akkor ér oda, amikor már belső tartalmában meggyöngül és jelszóvá válik. A felső osztályban viszont a tradíció csökkenti a korszellem hatását. Az ember véges lényénél fogva a fölötte álló transcendentális igazságoknak is csak egy részét ösméri fel és nem pedig azokat egész mivoltukban. Ez az oka annak, hogy a különböző korszelleme — amelyeket leginkább Madách szimbolizál kitűnően az ember tragédiájában — a szellemileg felismerhető igazságoknak mindig csak egyes részletét képesek bevinni a közületbe. Az eszméknek éppen úgy megvan a maguk rokonsága, mint ahogy megvan ez a rokonság a természeti életben a növény és az állatvilágban és az ember fiziológiai és szellemi életében is. A rokoneszméik vonzzák egymást, ugyanaz

a törvényük a gyakorlatban, mint az embereknél a szimpatia törvényének. Az ellentétek taszítják egymást, ennek a megnyilvánulása embereknél az antipathia. A liberalizmus eszméje az individualizmussal függ szorosan és logikusan össze. A társadalomban a különböző foglalkozások szintén vagy rokon, vagy ellenszenvesek egy bizonyos korban. így az atheizmus idejében ellenszenves a papi, rokonszenves az orvosi foglalkozás. Az individualisztikus felfogásnak sokkal inkább megfelelnek az ipari, kereskedelmi és az úgynevezett szabad foglalkozások, mint a földművelés; a liberalizmus felfogása szerint ugyanis az ember ura lehet a mindenségnek. De ez az uralom leginkább technikai téren bír megnyilvánulni. Az emberi értelem tud építeni gyönyörű házakat, palotákat, templomokat és konstruálni tud gépeket; nem tudja azonban uralma alá hajtani a természetet olyképpen, hogy annak az erői az ő racionális befolyása alá kerüljenek; így nem tudja biztosítani az esőt és napos időt, már pedig a földművelésben a föld után ez a két legfontosabb tényező. Az eső, a napfény az, ami a földből a magot csiráztatásnak indítja s kifejleszti. Az 1935 évi rémséges aszály élénken emlékeztében lehet még ezen a vidéken is mindenkinek. A földművelés, legalább is a mi korunkban, még függ mind a mai napig az esőtől és a melegtől. Ezt még nem voltunk képesek a földművelésnek racionális beosztás szerint szolgáltatni. Ellenben egész más a helyzet a gépek rendszeresített működésének a terén, a gyárban, ahol ezek szép és rossz időben egyformán tudnak dolgozni s az emberi ratióknak rendelkezésére állanak. Az individualista kornak tehát sokkal inkább megfelel az ipar, különösen a gyár-
ipar, mint a földművelés, amelyet nem képes annyira az igájába hajtani. Ez az oka annak, hogy a liberális ember sokkal nagyobb rokonszenvvel viseltetik az ipar iránt, mint a mezőgazdaság iránt és így gondolkozásában is jobban háttérbe szorul a mezőgazdaság és a mezőgazdasággal foglalkozók, mint az ipar s az iparúzők. Ennek megfelelően a liberalizmus korában az ipari és kereskedelmi, valamint a szabad foglalkozások, melyekben az egyéni tevékenység sokkal szabadabban nyilvánulhat és sokkal kevésbé van kitéve az embertől még független természet erőinek, a liberalizmusnak jellemző foglalkozásai lesznek. Mivel pedig a leginkább szervezett ipar, koncentrációt igényel, hogy gazdaságos legyen a gyár-
ipar s mivel ennek fő mozgatója a kőszén volt s a kőszén bizonyos helyhez, telephez volt kötve, mindezek a tényezők együttes hatásaképpen létrejött a sűrűbb lakosságú településforma, a modern város, melynek lakossága túlnyomórészt iparosokból és gyári munkásokból, közlekedési alkalmazottakból stb. áll. Ez volt tehát az egyik ható tényező.

Ezzel párhuzamosan a másik ható tényező szellemibb természetű. A liberalizmus kezdeti korának az a meggyőződése

hogy ha a földművelő embereknek megadjuk a teljes szabadságot, az addigi kötöttségből kiemelve őket, akkor azok már saját érdekükből is a földet tökéletesen fogják megművelni s így boldogulni fognak.

Ez az a kor, amelyre illik Kossuth Lajosnak, a liberalizmus legkiválóbb képviselőjének az a megállapítása, hogy „Nem ismeritek ti a szabadság erejét“, azt értve alatta, hogyha az embereket szabaddá tesszük, akkor azok tevékenysége tökéletesebb lesz. Széchenyi István, a jobbágyfelszabadítás másik lelkes apostola ezt megelőzőleg szintén kimondta, hogy az emberek tevékenységének legnagyobb ösztönzője az, ha munkájuk jobb teljesítése nekik egyéni hasznot is jelent. Ez az a kor, melyben a liberalizmus törvényei szerint rendezkedik be a magyar közélet és annyira meg volt győződve ezeknek a felfogásoknak az igazságáról, hogy a jobbágyfölszabadítással az egész problémát befejezettnek gondolta s így nem is törődött tovább a fölszabadított jobbágysággal, azaz a magyar parasztsággal.

Mindehhez a ható tényezőhöz egy harmadik is járult nálunk Magyarországon. A liberalizmusról régen megállapították azt, hogy az első sorban a polgárságnak a körében terjed el és válik annak életfelfogásává, világnézetévé. Ezt annak a kornak a levegőjében élő vezető emberek, úgy az irodalom, mint a politika terén szinte önként megértették és át is érezték. Az állam liberális berendezését polgárság nélkül megcsinálni nem lehet. Erre szükség van. Nálunk azonban a polgárságnak legtipikusabb csoportja, *az igazi városi polgár, az iparos- és kereskedőosztály alig létezett*. Nem létezett pedig azért, mert ez az osztály tulajdonképp Amerika felfedezésével kezd nagymértékben fejlődni és megerősödni, tehát mondjuk az 1500-as évek elejével. Nálunk azonban éppen erre az időre esik a török hódoltság, amely elpusztította az ipart és kereskedelmet, illetőleg a városok elpusztításával, a közlekedési utak megsemmisítésével, a vásártartás, s az utazás bizonytalanná tételével nem csak a már meglévő, különösen Nagy Lajos és Zsigmond királyaink óta erősen fejlődő polgári társadalmat tette teljesen tönkre, de megakadályozta annak újra fejlődését is. Ennekfolytán a török hódoltság végén, mikor már Európaszerte kifejlődött, megerősödött és anyagilag is jelentékennyé lett a polgári osztály, Magyarországon csak akkor indul meg annak a lassú fejlődése és természetes, hogy nem tudta behozni azt a 200 évet, amelyel a nyugati államokban a polgárság őt fejlődésben megelőzte. Világos tehát, hogy 1848 körül élő irányító férfiainknak mind az volt a gondolatuk, hogy az ipart és kereskedelmet kell fejleszteni. Látjuk ezt éppen Kossuth Lajosnak a cselekedeteiből is, az ő zseniális előrelátásából eredt az a mondat, hogy: „Tengerre magyar!“ Ő volt az, aki Széchenyi mellett legelőbb látta be a Budapest—fiumei vasúti vonal szükségessé-

ségét, de még sokkal erősebben követelte, mint Széchenyi és határozottabban törekedett annak megvalósítására; tisztában lévén azzal, hogy tenger nélkül nincs se nagyipar, se külkereskedelem. Kifejezésre jut ez a gondolkozás az ú. n. „Ipari Védegyelet“ alapításában is, amely védegyeletnek ő volt az igazgatója.

Ehhez a rációból folyó és céltudatos törekvés mellé még egy negyedik tényező is társult az ipar és kereskedelem kifejlesztéséhez, az t. i., hogy a velünk állami kapcsolatban lévő Ausztria iparos állam volt (inkább, mint Magyarország) és, hogy ennek a kapcsolatnak a fönntartását az a tény is megerősítette, hogy nekünk ipari és kereskedelmi szempontból igenis szükségünk volt Ausztriára. A később dualizmusnak, vagy 67-es iránynak nevezett politikai felfogásnak valójában a leghatalmasabb érve épen ez is lett.

Kossuth Lajosnak mindinkább gyarapodó párthívei azonban épen el akartak válni Ausztriától, legalább is gazdaságilag, és ezt a törekvést még támogatta maga a liberális kor-szellem, amely nagyon erősen kifejlesztette a nemzeti öntudatot és önérzetet. Ebből pedig szintén okságilag következett az Ausztriától való elszakadás gondolatának kifejlődése, ámde ehhez szükséges volt a magyar ipar és kereskedelem kellő megerősödése.

Ma már tudjuk azt, hogy minden eszme végleges kifejlődésre törekszik, így tehát mindazok a ható erők, amelyek a liberalizmussal kapcsolatban voltak, mint végleges kifejlődés felé ebben az irányba hatottak és szükségképen belső logikai törvényszerűségből kifolyólag ebbe az irányba is kellett hatniok.

Azt mondhatjuk tehát, hogy egyrészt az embertől független és fölötte lévő logikai szükségszerűség, másrészt pedig az akkori vezető emberek belátásából eredő öntudatos célszerűségi törekvés, mind együtt hatottak abba az irányba mind politikailag, mind gazdaságilag, hogy az ipart és kereskedelmet kifejlesszék, magas fokra emeljék, ezzel kapcsolatban a városi életet megteremtsék. Hogy ez így van, errenézve legnagyobb bizonyíték gr. Széchenyi István törekvése, aki épúgy, amint minden esetleges ellenmondás dacára merem állítani ezt, hogy Kossuth Lajos a mai felfogásunk szerint meghatározva merkantilista irányú államférfi volt, — határozottan agrárius volt és ennek dacára Széchenyi István volt az, aki minden úton és módon arra törekedett, hogy Budát Pesttel egyesítse, hogy nagy világvárossá fejlessze, még pedig olyanná, amely nemcsak a tudománynak és az ország kormányzásának, de az iparnak és a kereskedelemnek is fő székhelye legyen.

Ezek után azt mondhatjuk, hogy az országban minden érzelmi és céltudatos racionalizáló tényező abba az irányba

hatott, hogy kifejlessze a városokat és emellett a törekvés mellett háttérbe szorult a vidék, a falu és azok, akik a falunak tipikus lakói: a földmívelők, magyarul a parasztság. Ez a felfogás annyira úrrá lett az országban, hogy mikor 1879-ben Székesfehérvárt megtartották a II. gazdakongresszust, az o!t összegyülekezett magyar gazdák közül többen kívánták a külön magyar földművelésügyi minisztérium létesítését épen a gazdák közül ezt sokan ellenezték és károsnak tartották. Ennek a felfogásnak adott kifejezést gr. Zichy Jenő, a magyar arisztokrata és nagybirtokos azzal a kijelentéssel, „hogy egy ilyen minisztérium felállítása az ipar és kereskedelem érdekeit veszélyeztetné“ tehát, hogy úgy mondjuk, saját érdeke ellen foglalt állást és ez az állásfoglalás nemcsak nála nyilvánult meg így, hanem az országgyűlés tagjainak óriási nagy többségénél is, hiszen abban az időben az országgyűlésnek úgy a képviselőháza, mint a főrendiháza túlnyomó részben földbirtokosokból, vagy olyan, bár más foglalkozású egyénekből állott, akiknek földbirtokuk is volt (pl. ügyvédek: Polónyi, Eötvös Károly, papok, megyei tisztviselők) és sajátságos az, hogy ezek a földbirtokosok egymásután hozták azokat a törvényeket, amelyek az agrár érdekeket nemcsak, hogy meg nem védelmezték, hanem egyenesen megkárosították. Amely állításomnak az igazságát ma már kétségen kívül a gazdasági kérdésekkel foglalkozók majdnem egyöntetűen vallják. így pl. a liberalizmus fénykorában az 1892. évi választásokból kikerült képviselőházban a kormánypárti képviselők 37.9, az ellenzéki képviselők 37.7, azaz összesen a képviselők 75.6%-a volt földbirtokos. (Lásd Budai Dezső: Adalék a magyar képviselőház szociológijához. Társadalomtudomány 1933. évf. 3—4. sz.)

Mindezekből pedig az tűnik ki, hogy először nem áll az, hogy a társadalmi osztályok tisztán csak a maguk anyagi érdekei szerint alakulnak ki és eszerint folytatnak osztályharcot. Ez az osztályharc elmélete, melyet egy zsidó bölcsező Marx Károly fejtett ki rendszeresen, szinte azt mondhatom tudományos rendszerességgel, s amely azóta az egész szocialista, kommunista és bolsevista világnak a meggyőződése és cselekvésének az irányítója lett, nem áll meg. De épen ezért, mert nem igazság és így a világ állandó berendezését arra fölépíteni nem lehet, ez az oka annak, hogy ma Oroszországban és Spanyolországban olyan borzalmas öldöklést végeznek a kommunisták, akik ennek a felfogásnak valóságos mániákusai, holott a való tényállás ezt a tételt megcáfolja. Nem hiába utalok itt erre, mert hiszen hamarosan rátérek, hogy épen a falu megismerésében roppant nagy jelentősége van annak, hogy a való helyzetet ösmerjük, minden ideológiától mentesen.

Mindezek, amiket eddig tárgyaltunk, bizonyosságai annak, hogy az emberiség mennyire a korszellemnek a behatása alatt áll, azt lehet mondani, hogy rabszolgája annak.

Ezek előrebocsátása után biztonsággal állíthatjuk, hogy a liberális korszellemnek mindezzel kapcsolatos felfogása koncentrikusan oly hatást fejtett ki, amely háttérbe szorította a vidéket, a falut, a falu lakóit, különösen a földművelőket, s mindezek érdekeit. Mindjárt le kell tehát szegezmem, hogy itt nem annyira a ma annyit emlegetett önérdék, hanem elsősorban ideológiák játszottak szerepet, mint ahogy a liberalizmus tanai is ilyen ideológiákon épültek fel. Ezzel nem akarom azt mondani, dacára annak, hogy ez ma divat, hogy a liberalizmus 100%-ban hibás lett volna. A liberalizmusnak is vannak igen helyes meglátásai és gyönyörű szép az a törekvése, hogy a legmagasabb helyre emelje az embernek örök legnagyobb kincsét: az egyéniséget és az egyéni szabadságot. Nálunk a hatásai azért voltak vészesek, mert az egész irányzat szélsőségesebb volt, szélsőségesebb pedig azért, mert nálunk nem voltak meg azok a tényezők és ezek közt főleg a polgári elem, amely a liberalizmust lassan és fokozatosan fogadván el, ennek követelményeit nem egyszerre, nem túlzottan, de épen ezért tartósabban és üdvösebben valósította volna meg.

És itt kapcsolódik be egy másik kérdés, mely korunknak egy másik legnagyobb problémája, a zsidókérdés. Előrebocsátom persze azt, hogy ezzel a kérdéssel nem politikai, vagy vallásfelekezeti szempontokból kívánok foglalkozni, hanem tisztán tudományos tények alapján. Tudjuk, hogy br. Eötvös József, aki típusa volt az ú. n. „nemes veretű“ liberális gondolkozásnak és nemcsak finomhangú költő, de nagy tudós is volt, szükségesnek tartotta azt, hogy a polgárság megteremtésére és a kereskedelmi élet kifejlesztésére, az ebben teljesen gyakorlatlan magyarságnak, mintegy tanítójául, szüksége van idege-
nekre, vagy zsidókra, vagy örményekre. Tudjuk, ő a zsidóság mellett foglalt állást. Nem is mondhatjuk azt, hogy a zsidóság nem lenne kereskedő, a baj csak abban volt, hogy azokat az első zsidókat, akik kisebb számuknál fogva alkalmazkodtak és mintegy beleélték magukat a magyar életbe, nagyszámban követték azok, akik már nem voltak képesek csak kereskedelemről megélni, más, különösen diplomás foglalkozás után láttak, kellőképpen elhelyezkedni nem bírván, s az eredmény az lett, hogy nem a magyarokat tanították meg kereskedésre, hanem teljesen kisajátították ezt a foglalkozást.

Nem akarom ezt a kérdést — a tőlem távol álló támadás célzatával — tovább is feszegetni, de nálunk az a helyzet, hogy a zsidóság aránylag nagyobb számban telepedett le és hogy más szabadpályák közt az újságírást teljesen hatalmába kerítette, s abban természetesen a maga felfogását iparkodott érvényre juttatni és így a sajtóban teljesen az ipari és kereskedelmi érdekeknek a szószólója lett. A sajtó pedig a földművelés, s a falvak érdekeit teljesen elhanyagolta, s csak most újabban foglalkozik vele, sajnos részben inkább lázító szel-

lemben, ezzel az úri osztály ellen fordítván az alsó néposztályok érzését.

Nevezetesen a zsidó népnek, amelynek kb. 16 millió tagja van, csak 4%-a foglalkozik földműveléssel és csak 5%-a lakik kisebb falusi jellegű községekben (lásd Szabó István: „Útban a világalom felé“), s ott sem földművelő munkával keresi meg a kenyerét. Természetes, hogy minden rossz szándék nélkül is magától értetődőleg nem értette meg a falut és nem érti meg ma sem. (Ignoti nulla cupido.) Íme tehát ismét egy tényező — mondjuk az ötödik — járult hozzá, hogy Magyarországon a falu, s a falusi nép háttérbe szoríttassék ...

E téren azután a nagy fordulat — amelynek egyik tünete az is, hogy nekem ma szerencsém van itt a *Tisza István* grófról elnevezett tudományegyetemen előadást tartani — a világháború alatt, s az azt követő időben következett be.

Az előbb felsorolt tényezők együtthatásaképp szükség-szerűen következik be a városoknak, különösen Budapest székesfővárosnak az a nagy fejlődése, illetve erőszakolt fejlesztése, ami mellett a teljesen elmaradt falu lakossága és annak érdekei háttérbe szorultak.

Ilykép az 1867. évi kiegyezés után uralomra jutott kormányok vezetése alatt a parlamentnek az akkori többsége egymásután hozza azokat a törvényeket, amelyek a falu népének és általában a földműveléssel foglalkozóknak nemcsak hasznára nem voltak, de egyenesen kárát is okozták. Ezek közé tartozik mindenekelőtt a kereskedelmi és váltótörvény. Már az 1840-ben (XVII. t.-c.) hozott váltótörvényről Széchenyi így ír a Kelet Népében, hogy néhány nagykereskedő érdekeit szolgálja ahelyett, hogy a földbirtokosoknak lett volna hasznára. (Lásd Ungár László „A magyar nemesi birtok eladósodása 1848 előtt.“ Századok 1935. évfolyam 45-53. oldal.)

A falu népének nagyrésze a vidéki földbirtokosságból és a felszabadult jobbágyságból áll. A vidéki földbirtokosságnak egy igen nagy része, a szegényebb nemesség, csak úgy tudta fönntartani magát, hogy az akkori terménygazdálkodás és a jobbágyi gazdálkodás mellett nem szorult arra, hogy pénzért fizetett jobbágyokat tartson. Tény az, hogy a jobbágyi viszony, általában a jobbágyrendszer, már nem felelt meg az új idők követelményének és ezért okvetlenül megváltoztatandó volt. — A jobbágyfelszabadításra úgy politikai, mint gazdasági, nemzeti szempontból szükség volt. Tulajdonképen azt lehet mondani, hogy már el is késtek vele 1848-ban, hiszen már *Mária Terézia* megindítja a jobbágyfelszabadítást, azaz csak akarta megindítani, mert a nemesség megakadályozta. — Ez olyan tény, amit nem nagyon szeretünk emlegetni és az iskolákban is úgy, csendesén háttérbe toljuk 1848 javára. De ha akkor lassú előkészítéssel vitték volna keresztül a jobbágyfelszabadítást, akkor azt úgy a földesurakra, mint a jobbágyokra nézve hasz-

nosan lehetett volna keresztülvinni. Így azonban, amilyen bajt hozóit a százados mulasztás, ép olyan helyrehozhatatlan kárt okozott az egy napról a másikra való fölszabadítás.

Az ú. n. dietális bizottságnak a tagjai, az akkori magyar-ságnak olyan képzett és kifogástalan képviselői, mint Szögyéni, Bartal, Zsedényi, akik pedig reformbarátok voltak és kétségbevonhatatlanul kiváló magyarok, már akkor rámutattak arra, hogy a hirtelen történő jobbágyszabadítás romboló hatást fog kiváltani. Különösen Felsőmagyarországon és Horvátországban, ahol nagyszámban voltak olyan kis földesurak, akiknek egyéb jövedelmük nem volt, mint az a kis pénzösszeg, amelyet az úrbéri szolgáltatások szerződészerű megváltása után kaptak, akiknek a kármentesítés idejéig nem volt miből élniök. (Lásd Dr. Károlyi Árpád „Az 1848 iki pozsonyi törvénycikkek az udvar előtt.“ 1936.) — Annak, hogy Felsőmagyarországon a magyar nemesség az elhirtelenkedett reform folytán annyira elszegényedett, volt azután a következménye az, hogy a lassan gyarapodó tót intelligencia nemzetbontó törekvéseivel nem tudott szembe szállni. A horvátországi nemesség pusztulása pedig egyik oka volt a horvát nemzet elidegenedésének. Nagy tudósunk Dr. Károlyi Árpád idézett művében említi, hogy nemcsak a hétszilvafások és armalisták zúgolódtak Pozsony- és Borsodmegyékben a hiitelén jobbágyszabadítás miatt, hanem gróf Széchen értesítése szerint még a jobbágyság is igen sok helyütt nem kívánta az úrbéri terhek ilyen eltörlését, inkább a csendes kötelező, lassú, de biztos örökválságot szerette volna. (Az erre vonatkozó adatokat Blackwell angol ügynöknek 1848 március 22-én tett jelentése tanúsítja, melynek eredetije a londoni levéltárban van és amelyről Angyal Dávid egyetemi tanár értesítette Dr. Károlyi Árpádot, aki ezt fentemlített könyvének 30. oldalán föl is említette.)

Ez a gyors, minden átmenetnélküli áttérés egyik termelési rendszerből a másikba természetesen rengeteg embert tett tönkre, úgy a középosztálybeli birtokosok között, mint a jobbágyság soraiban is. Ma már többen elismerik azt, hogy a jobbágyszabadítás csak a jobbmódú, telkes gazdáknak kedvezett, a nincsteleneknek nemcsak hogy nem használt, de egyenesen ártott nekik, mert ennek folytán a legelőföld használatából egyáltalán kipottyantak. (Lásd Ecsedi István, a Dérimúzeum néhai igazgatója, Ecséri Lajos szentesi ügyvéd és az e vidéki Veres Péter tanulmányait.)

Mindezeket jól tudta ám az akkori országgyűlés többsége is, de nem mertek a galériák (a karzatok) hangos ifjúságának terrorjával szembe szállni, amiért azután ők is, de fiaik is az ősi birtok elvesztésével bűnhődtek.

A magyar birtokos középosztály, mely eddig falun lakott, lassan elveszítvén a birtokait, a városba költözött. Tisza Kálmán, hogy megmentse ezt a jobb sorsra érdemes osztályt,

kormányja alatt folyton szaporított hivatalokba helyezte és ezzel megmentette ugyan az életnek, de tönkretette a függetlenségét.

Ez volt az egyik baj, a másik pedig az, hogy ez a középbirtokos osztály elköltöztén a faluról, a falu vezetés nélkül maradt. Miként ezt a francia forradalomról is kimutatta Hyppolit Taine, a szélsőséges kifejlődésnek és vérbefulladásnak egyik oka éppen az volt, hogy XIV. Lajos francia király alatt az udvar közé gyülekező nemesség és főpapság elhagyta a falut s így az vezető nélkül maradt. Taine, de Toquille is, a híres társadalombölcselelő, aki pedig demokratikus gondolkodású volt, szintén azt állítja és adatok alapján be is bizonyítja, hogy azokban a vidéki kerületekben (tartományokban), amelyekben a nemesség helyben maradt és nem ment be városokba, a francia forradalom lefolyása sokkal kevesebb rablással, gyilkolással folyt le. Mint ahogy ezt az 1918—19. évi magyar kommunista forradalomban is tapasztalhattuk, hogy ha a még megmaradt földesurak vidéki lakóhelyeiken helytállva megmaradtak, azokat kevésbé pusztították el, mint az üresen hagyott kastélyokat.

Azóta az úriosztály és a parasztság még jobban eltávolodott egymástól. A magyar úri intelligencia, melynek egy nagyrésze a vidéki közhivatalokban van, Budapestre vágyik a minisztériumokba, mert csak itt mehet előre a legmagasabb állásokba, itt nyílik alkalom arra, hogy összeköttetéseket szerezzen. A másik mód az előmenetelre a politikai pályán való érvényesülés. Ezt igaz, a vidéken is el lehet érni, de arra van szükség, hogy az illető bekapcsolódjék az uralkodó párt eszmevilágába és hatalmi szervezetébe. Ennek folytán az úriosztálynak akár az egyik, akár a másik előmeneteli módja messze elkanyarodik a falu népétől.

Roppant nagy a különbség és mégjobban elválasztja az intelligenciát a falutól az úriosztály műveltsége, amely ma nagyrészt csak iskolai alapokon nyugszik. Az iskolákban pedig — Angliát kivéve — világszerte és így minálunk is, elméleti tudást kap a tanuló. Az ideológiák megismerésére és megértésére tanítják már a középiskoláktól kezdve az egyetemen át az ifjúságot. Az iskolázott úri osztálynak egész gondolkodását az ideológiák jellemzik. Érdekes, hogy erre ma már a legkülönbélebb foglalkozásban élők rájönnek. Már a nagy Goethe is tisztában volt ezzel, aki azt mondotta: „minden tévedés a világon ilyen idola műve“..... és ahol a valósággal való ellentmondásra akadtam, vagy az igazsággal szemben makacsságot tapasztaltam, a háttérben mindig idolát találtam“.

Nálunk nagyon hasonlítanak a viszonyok a cári Oroszország viszonyaihoz; amint Hamvas Béla a „Társadalomtudományiban azt mondja a tudományos szellemről; „az embert

a valóságos létből ki is tépheti, tudatát kiszáríthatja“ a tudomány azon alapszik, hogy az embert a *valóságos élettől elidegenítse*, mert emberen kívüli általános szempontokat vesz fel“. (1936. évi 4. számú füzet.)

A falu mai viszonyait, ha torzítva is és pesszimiztikusan is és a középosztállyal szemben nem tárgyilagos, elfogult, de a falusi viszonyokat tanulmányozó Fėja Géza polgári-iskolai tanár a „Viharsarok“ című most megjelent könyvében az értelmiséget a paraszti osztállyal összehasonlítva, azt mondja a középosztályról, — mintegy enyhítőleg mentegezni akarva annak a faluval szemben tanúsított viselkedését: „súlyos tévedés rejlik neveltetésükben is — t. i. az intelligencia neveltetésében —, az iskola nem nevelt bennük valóság érzéket, nem látta el őket nemzetismerettel, országismerettel, népismerettel. A tanító mit sem tud néprajzról, népkultúráról és népegészségügyi dolgokról (?) A jegyzők újabban jogot végeznek, a magyar falu beható elméleti és gyakorlati megismerése, szociológiai és gyakorlati szociográfiai munka helyett. A papi hivatás és munka szociális átalakulásáról szó sincs. Mikor tehát az ú. n. falusi értelmiség falura kerül, úgy indul útnak, mintha gyarmatra, vagy száműzetésbe menne ismeretlen, jó előre lenézett törzsek közé“.

És valóban — ha túlozva is — van igazság ebben, amint azt magam is tapasztaltam. Mikor mint a magyar Faluszövetség ügyvezető igazgatója, szabadidőmben sorrajártam a magyar falvakat, azt tapasztaltam, hogy a faluban lakó értelmiség egyáltalában nem ösmerte a faluját. A jegyző persze tudta azt, hogy ki a jobbmódú ember és ki fizeti, vagy nem fizeti be az adóját és tudta azt is, hogy milyen politikai pártállású, de egyébként alig ösmerte a népnek igazi gondolkozását, valóságos helyzetét. Több mint 900 községet bejártam a csonka országban, de nem találtam többet, mint három-négy olyan embert, aki községének, városának, falujának a történeti kialakulását, a népletelepülését, életviszonyait ismerte volna. Pedig, hát hogy lehet a népnek vezetője az olyan ember, aki mindezeket százszázalékban nem ösméri.

Évekkel ezelőtt Csonkaországunk egyik vármegyéjében a központi tisztviselőknék nagy részével és a társadalom vezető embereivel beszéltem, valami 15—20 emberrel és legnagyobb megdöbbenésemre csak egy ügyvéd volt, aki némileg ismerte a viszonyokat, azonban sem az igazságügyi alkalmazottak, sem pedig a vármegyei tisztviselők a legegyszerűbb vármegyei gazdasági kérdésekről sem tudtak felvilágosítást adni. Egyszóval azt kell mondanom, hogy a magyar értelmiség, az úri osztály a saját faluját, a vezetésére bízott népet, sem a magyar falut általában nem ösméri. Ahhoz pedig, hogy egy népet vezethessünk — és a nép mindig vezetésre szorul, a magyar ember pedig minden időben egyenesen elvárta a fölötteseitől,

hogy irányítsák, vezessék — ösmernünk kell a népet. Ha a népet nem vezetik, a magyar értelmiségnek közhivatalt betöltő és jobb vagyoni viszonyok közt élő tagjai, egyszerűen az előkelők, majd vezetni fogják azok, akik visszaélnék vele és hasznot akarnak maguknak ily módon húzni. De ezek forradalomba vezetik.

A faluval való nemtörődés korszaka nálunk a világháború végeztéig tartott. A világháború fölnyitotta az emberek szemét. Rájöttek arra, hogy az ország életében bármilyen fontos legyen is a város, a döntőerő a falun, a falu népénél van.

„Mert bár felül a gálya,
alul a vizek árja,
azért a víz az úr“.

Magyarország igazán kiváló közigazdájától és vezető agráriusától, Bernát Istvántól hallottam, hogy gróf Tisza István, aki kétségkívül a modern Magyarország egyik legnagyobb férfija volt, a halála előtt egy pár nappal azt mondta volt neki: „Nem tehettem másképp, mint ahogy cselekedtem, ha előlről kellene kezdenem, megint csak azt tenném, amit tettem, abban az egyben járnék el másképp, hogy nagyobb súlyt helyeznék a magyar falura és falusi népre, mint ahogy azt eddig tettem“. Azt hiszem, hogy a múltra ennél súlyosabb és jövőre irányítóbb megállapítást senki sem mondhat.

A háború után általános lett az a meggyőződés, hogy a faluval többet kell törődni, mint eddig. Elsősorban éppen a magyar intelligencia oktatásába akarták bevinni a falu megismerését és ezért 1920-ban, az akkor létesített Közgazdasági tudományi Karba a földművelésügyi minisztériumnak egyenes kívánságára beállították, mint kötelező tantárgyat a falupolitikát, ennek az előadásával, mint a legközelebbi tárgynak, a mezőgazdasági közigazgatásnak kinevezett professzorát, engem bíztak meg. Az előadások mellett külön falupolitikai szemináriumot is tartunk, amelyből már sokan kerültek ki éppen azok közül, akik az azóta méginkább divatba jött falu problémáival behatóan foglalkoznak.

Ezt a munkát ezelőtt kereken 150 évvel Tessedik Sámuel szarvasi lelkész kezdte meg, foglalkozott vele Bél Mátyás, a külföldön Rhiel német szociológus. Napjainkban Weigerth József, a kölni egyetemen Leopold v. Wiese. Az amerikai egyetemeken „rural sociology“ címen foglalkoznak a farmerek életének tanulmányozásával. Roosewelt Tivadar még a világháború előtt kiküldött egy nagyobb bizottságot, melynek feladatává tette, hogy a vidéki életviszonyokat behatóan tanulmányozzák. A bizottság el is készült a tanulmányozással. Igen részletes jelentést is terjesztett be, ezt azonban a közbenjött világháború miatt nem tette közzé, egy másik vélemény szerint azért, mert az adatok arra mutattak volna, hogy a vidéki

állapotok kedvezőtlenek volnának. Több ízben megkísértetem úgy privát, mint hivatalos úton ezeknek az adatoknak a megszerzését, de kitérő válaszokat kaptam, úgy, hogy magam is arra a következtetésre jutottam, hogy ezeket nem akarják publikálni, legalább is nem Európában.

A falu tanulmányozása és életviszonyainak emelése végett Rubinek Gyula akkori földművelésügyi miniszter létesítette a Faluszövetséget, amelynek azt tette feladatává, hogy a magyar falu életviszonyait tanulmányozza, a mutatkozó bajok okát megállapítsa és tegyen javaslatot a kormányzatnak a falu bajainak a megszüntetésére, kulturális és gazdasági emelkedésének az előmozdítására. A Faluszövetség először is Marschall Ferenc jelenlegi földművelésügyi államtitkár, azután csekélységemnek, mint a falupolitika egyetemi tanárának a vezetése alatt akkor nagyszámú tisztviselői karral működött. A Faluszövetség tisztviselőikara többnyire a saját vezetésem alatt sorbavette a magyar falvakat s a helyszínen tanulmányozta a viszonyokat. Az volt a metódusunk, hogy négyen-öten kimentünk a falvakban, ott összehívtuk a falu értelmiségét és vezetőségét, tartottunk nekik külön előadást s megtárgyaltuk Velük a falu problémáit, rendszeren szombaton, vagy ünnep előtti napon. Másnap vasárnap, illetve ünnepnap délelőtt összehívtuk a földművelőket, tartottunk nekik előadást, megtárgyaltuk az ő dolgaikat, délután pedig az iparosokkal tettük ugyanezt. Közben látogatásokat tettünk egyes módosabb gazdáknál, egyes szegényebb mezőgazdasági munkásoknál, iparosoknál s ipari munkásoknál. A tapasztalatok alapján azután újlag tartottunk előadást a falvakban, ahol lehetett, kulturális és gazdasági kiállítást rendeztünk. Divatba hoztuk az ú. n. udvarjárásokat, az udvarok és a házak alapos megvizsgálását és azoknak akiknek udvaruk, vagy házuk mintaszerűen rendes volt, különösen, ahol tisztaságot, szép kertet találtunk, vagy a jobbmódúaknál elismerő oklevelet adtunk. Már-már ott voltunk, hogy megnyerjük a falu népének bizalmát és igen nagy eredményt leszünk képesek fölmutatni, földolgozhatjuk Magyarország összes falvainak statikai helyzetét, mikor jó magyar szokás szerint a politikusok bevonultak és saját céljaikra akarták a mozgalmat fölhasználni, mire azután a fentvázolt munka háttérbe szorult s az akkori kispapárt megfogalmazásával az államsegítség nagyrészen elmaradt s a Faluszövetség lassan-lassan teret veszített, végül is kénytelen volt a Gazdaszövetséggel fuzionálni, nagyobb anyagi segítség híján tevékenységét lényegesen csökkenteni. Saját személyemről csak annyit jegyzek meg, hogy amikor láttam, hogy a politikai áramlatot fönntartani nem lehet, távoztam az ügyvezetői állásból. A Faluszövetség előtt a „Huszadik Század“, sőt a „Galilei kör“ is foglalkozott már falu fölvételekkel és előbb is hozott leírásokat, de ezek apriori radikális szempontokból indultak

ki. Ebben a kötelékben különösen a nemrég elhunyt Braun Róbertnek voltak részletes fölvételei — habár elfogultan is.

Magyarországon az elfogulatlan falumunkát és falukutatást tehát a Faluszövetség kezdte meg. Munkájának ellanyhulása után számos egyesület folytatta a falukutatást a legkülönbözőbb szervezetekben és legkülönbözőbb módokon. Közük ezelőtt három évvel a Magyar Társaság, melynek célja a magyarság problémáival való politikától mentes foglalkozás és a fölmerült nagy kérdéseknek nyilvános üléseken való megvitatása.

Ez a Magyar Társaság létesítette a Falukutató Intézetet, amelynek elnökévé csekélységemet, ügyvezető igazgatójául pedig Bodor Antal egyetemi magántanárt tette, aki még mint a Faluszövetség akkori tagja, de már a régebbi időben is foglalkozott falukutatással.

Mindezek alapján fölvetjük a kérdést, hogy mi a falukutatás?

Másodszor, hogy szükség van-e Magyarországon falukutatásra? És harmadszor, ha szükség van rá, ezt hogyan tegyük?

A falukutatás tulajdonképpen a falu és a falu népe jelenlegi helyzetének a megismerése, még pedig olyképpen, hogy a megismerést szolgáló összes tényezőket kiderítsük és megállapítsuk a való helyzetet

A célja ennek a falu megismerésnek az, hogy a közügyek vitelében a magyar falvak és magyar falvak népének helyzete és ezeknek érdeke megösmertessék, illetőleg szem előtt tartassék, tehát gyakorlatilag szólva, ha egy olyan törvényt alkotunk, amelyik bármely vonatkozásban belenyúl, beleavatkozik a falvak életviszonyaiba, vagy a falvak népének az életébe, akkor ez a törvény a valóságos élő helyzetet vegye alapul és a törvénynek egyes intézkedéseit olyképpen juttassa kifejezésre, hogy az a magyar falvak népének a boldogulását mozdítsa elő. Mert, hiszen tagadhatatlan tény az, hogy a kiegyezés óta alkotott törvények általános jogi, vagy ideológiai alapon készültek, de azt a célt, hogy elsősorban a magyar falvak népének a boldogulást biztosítsák, egy olyan országban, amelynek kilenc millió lakosa közül hat millió a falvakban lakik, egyáltalán nem szolgálták. Az eredmény tehát az volt, hogy készültek itt törvények, amelyek nem a magyarság legnagyobb részét kitevő földműves népnek a javát szolgálták, hanem ellenkezőleg, minden vonalon rontották a helyzetét. Ha mi a falu népének a javára akarunk dolgozni, akkor elsősorban ismernünk kell a falu népének többségét kitevő földműves osztályt. És itt elsősorban meg kell állapítanunk azt, hogy ez a földműves osztály elsősorban *földet akar*, melyet magáénak nevezhet s ezen elsősorban biztosíthassa magának és családjának megélhetését és továbbmenve, a gyarapodását.

A *földszeretet* az első jellemvonása a magyar népnek.

Mi az a földszeretet? Az az érzés, mely a földszerető embert teljesen áthatja. A földet lehet szeretni, mint természeti tényezőt, mely sok szépséget nyújt, tehát az esztétikai érzéseket is életre kelti az emberben és mint olyan tényezőt, mely az emberiségnek a megélhetését biztosítja. Azért az emberiségnek egy része öntudatosan, de tudat alatt is szereti a földet, akkor is, ha neki magának nincs is földje. Ez a földszeretet növekszik és erősödik azoknál, akik a földből élnek. Tehát elsősorban az ú. n. úri osztálynak azon tagjainál, akik földdel bírnak s akiket földbirtokosoknak szoktunk nevezni.

A magyar nemesi osztályban nagymértékben ki volt fejlődve ez a földszeretet. A föld különböző geológiai alakulataival és a belőle kinövő növényzettel nemcsak természetes szépséget nyújt, de egyszersmind valami misztikus erővel is hat az emberre. Ezt a misztikus erőt már sokan vizsgálták és próbálták tudományos és lélektani alapon megfejtani, ez azonban még nem sikerült. Abból azonban, hogy ezt ezideig még nem sikerült megmagyarázni, nem következik az, hogy ilyen erő nincs. Hiszen sok olyan erő van, aminek látjuk megnyilvánulását, de megfejtani nem tudjuk. A földnek ezt a misztikus hatását leginkább Jókai Mór fejezte ki az „Új földesúr“-ban, amelyet minden középiskolában ösmertetnek, de úgylátszik, hogy kellőképpen megérteni nem tudnak. Foglalkozott ezzel a misztikus hatással gyönyörű szép regény keretében a nemrég elhunyt Tormay Cecil is, a „Régi, ház“-ban és itt-ott humoros keserűséggel Mikszáth Kálmán. Újabban számtalan író, akiknek a nevét idő rövidsége miatt nem említhetjük, de fölösleges is az, mert hiszen jóformán mindnyájan ismerjük. A külföldiek közé tartozik Martha Ostenoe, akinek „Szállnak a vadludak“ című magyarra is lefordított regényében van leírva gyönyörűen az önfeláldozó földszeretet. A lengyel Raymont „Parasztok“ című regényével a Nobel díjat is megnyerte, a Kínában hosszú ideig élő Pearl S. Buck magyarra „Édes anyaföld“ címen fordított könyvében írja le kitűnően a kínaiak földszeretetét. De mégis azt merném mondani, hogy Jókai Mór után, ki ezt a földszeretetet a nemzeti érzés világába állította be, a parasztember reális földszeretetét legszebben Móra Ferenc örökítette meg „Ének a búzamezőkről“ című regényében, amely már nem idealizálva, de maga valóságában mutatja be a magyar paraszt földszeretetét. Mert valóban a magyar paraszt rendkívül szereti a földet. Amint azt Bartóky József, a földművelésügyi minisztériumnak elhunyt államtitkárja az egyik szép elbeszélésében mondja: „a magyar paraszt szereti a földjét, mégjobban a más földjét, de legjobban a szomszéd földjét“. Ezzel a pár szóval jellemzi is a földszeretetnek a túlfejlődését, a *földéhséget*, mely a magyar parasztnak szintén jellemzője.

A földszeretetet nem minden népben nyilvánul meg egyformán és nem is minden korban egyformán, így pl. földszerető nép a francia, a németül beszélő svájci, a németek közt az ú. n. „fälische Rasse“ (déli, keleti és westfáliai), a szlávok közt a bulgár és az orosz, akinek a földszeretete leginkább hasonlít a magyar ember földszeretetéhez. Vannak korszakok, amikor a földszeretet erősebb lánggal ég, amikor hevít, amikor tűzvész lesz belőle, pl. a szociális forradalmak nagyobb háborúk idején.

A földszeretetnek egy elfajulása az *egyke* is, amely ma sokat megvitatott jelenség.

Mindazoknak, akik a magyar falu népével foglalkozni akarnak, tisztában kell lenniük a földszeretet erejével és azzal, hogy a magyar paraszt mindent ebből a szempontból néz. A magyar közigazgatásnak pedig, ha valóban a nép boldogulását akarja előmozdítani, elő kell mozdítania a magyar parasztságnak azt a törekvését, hogy önjerejéből, — de ezt hangsúlyozom, nem ingyen — földhöz juthasson és ezt a földet mentül kevesebb hatósági beavatkozással megművelhesse ...

A falukutatásnak mármint első feladata megállapítani azt, hogy az ország egyes részein mennyiben van meg ez a földszeretet, mennyiben elégíthető ez ki; hogyan dolgozik a nép a földön, jól műveli-e, vagy rosszul, ki az oka annak, ha nem tud boldogulni és hogy lehet elhárítani az akadályokat a boldogulása elől. A földműves embernek, hogy a földjét megművelje, hogy boldogulni tudjon, szüksége van arra, hogy a saját és családja fenntartására szükséges terményeknek kellő mennyiségét meg bírja szerezni, másodsor arra, hogy a fölöslegét értékesíteni tudja. A falukutatásnak tehát ki kell kutatnia és megállapítania mindazokat a körülményeket, amelyek ezzel a kétféle életszükséglettel összefüggésben vannak, azt akadályozzák, vagy előmozdítják.

A falusi nép mikor földjét megműveli, elsősorban erőt kell hogy kifejtson. Ezért testi egészsége a legfontosabb tényezője és legnagyobb kincse. Kifejezésre jut ez a magyar ember általánosan használatos köszönésében is, amellyel „jó egészséget“ kíván, az ételt „egészségére“ kívánja valakinek, mert az a földműves ember, aki nem egészséges, azt a munkát, amit a földművelés megkíván, elvégezni nem tudja. Igen sok földműves család összeroppanásának ez az oka. A parasztember házasságában is elsősorban arra néz, hogy felesége erős, egészséges legyen. Csak olyan lányt vesz el a földműves, aki egészséges, munkabíró.

A falukutatásnak e téren tehát meg kell állapítania, hogy milyenek falun a közegészségügyi viszonyok. Tudjuk, hogy általánosságban rosszak, de ki kell kutatni azt, hogy miért rosszak, mennyiben befolyásolja ezt a lakás és táplálkozás, milyen betegségek vannak leginkább elterjedve és miért és hogy lehetne ezeken segíteni. E téren a legkülönbözőbb véle-

menyek alakultak ki. Egyrészt halljuk azt, hogy a magyar parasztember nem sokat törődik az egészséggel, különösen a gyermek egészségével, mert fősvény, az orvosnak nem akar fizetni, mások szerint fizetne ő szívesen, de nem tud. Ismét vannak, akik a hibát az orvosokban látják, akik sokat kérnek tőle. A falukutatásnak tehát meg kell állapítania, mi e téren az igazság. Valószínű, hogy itt több különböző tényezőnek az összehatása fog szerepelni.

Mivel az embernek azonban lelke is van és alapigazság az, hogy a lelki tényezők óriási hatást gyakorolnak a munkarejére (alkotásaira) is, azért ezt a paraszti lelket vizsgálni kell: először is vallási viszonylatban. Itt is legkülönbözőbb véleményekkel találkozunk.

Némelyek — de ezek száma most már csökken — a magyar népet rendkívül vallásosnak tartják, jobbanmondva tartották, mások vallástalannak; egyesek szerint ebben a magyar ember túl realiztikus életszemlélete volna a hibás, mások szerint a papság.

Íme látjuk, mily rengeteg kérdés merül itt fel.

A falukutatásnak az a célja, hogy a tényeket állapítsa meg és hogy ennél a megállapításnál teljesen elfogulatlanul csak a valóságra való tekintettel járjon el. És ezért nagy hiba az, ha valaki úgy fog a falukutatáshoz, hogy már előzetesen kialakult véleményét akarja bebizonyítva látni, (apriorisztikus föltevések: wissenschaftliche Voraussetzung) hogyha gyakorlatilag szólva, szemüveget tesz fel, mikor falut kutat, rózsaszínt vagy feketét.

A falukutatáshoz elfogulatlan tiszta szívvel kell hozzáfogni. Nem lehet bizonyos pártpolitikai, sőt még vallási, vagy előzetes, magunkban könyvek alapján kiépített meggyőződéssel sem hozzáfogni. Nem szabad, hogy a falukutatás a radikális fölfogás eszköze legyen. Azaz a falukutatásnál nem a dedukció, hanem az indukció módszerével kell elindulni.

Magyarországon, sajnos, szeretünk a végletekben mozogni. Amint a világháború előtt a magyarság vezető rétege egyáltalában nem foglalkozott ezzel a kérdéssel, ma már szinte túlsók egyesület, társaság és egyesek több-kevesebb hozzáértéssel foglalkoznak vele és azóta a falukutatásnak óriási nagy irodalma is van. Ebből különösen kiválik a regényirodalom, mely a falu népének erkölcsével, életmódjával s a parasztság lélektanával foglalkozik. Ezeknek az egyesületeknek a tagjai egyenként, vagy többebed magukkal — mint azt a Széchenyi Szövetség teszi — előzetesen megállapítják azt, hogy mely falvakat kell vizsgálat tárgyává tenniök. Ennek meghatározásában persze több tényező játszik szerepet, így azok az anyagi eszközök is, amelyek rendelkezésre állnak. Magának a falunak a megvizsgálásánál legkülönbözőbb módszerek szerint járnak el. Így pl. kiválasztanak egyes falvakat, melyekről már

előre tudják, hogy ott bizonyos életviszonyokat, bizonyos bajokat és hibákat találnák. Összeszedett adataikat azután az egyesültükben megvitatják. De kiszállnak egyesek is az előre kiszemelt falvakba, ott töltenek napokat és heteket, kikérdeznak többeket a falu vezetői közül, ezen az alapon megírják az illető falu szociográfiáját. E szerint a módszer szerint készült el pl. tavaly Szabó Zoltánnak nagy port felvert „Tardi helyzet“-e, mely mint kézirat, a Magyar Társaság falukutató intézetének pályázatán egyik díjat meg is nyerte. A másik módszer az ú. n. munkaközösségi módszer, mely ma divatos elnevezése az ú. n. kollektív munkának, melyet sokan, mint a jövő irányát, örömmel üdvözölnek. E módszer szerint eljárva, a falukutatással foglalkozó egyesületnek, vagy társaságnak több-tagja, együtt kiszáll egy faluba, az egyik a geológiai helyzetet, a másik a történetét, a harmadik a gazdálkodást, a negyedik a vallási és erkölcsi életet, az egykét stb. tanulmányozza, azután összeülnek és tanulmányok alapján külön fejezetekben megírt, de egységes szociográfiát adnak. Így járt el a „Soli Deo Gloria“ Társaságnak egy munkaközössége, amely Kemse községet dolgozta fel igen alapos és szép eredménnyel. Legújabbán az Athenaeum könyvkiadó vállalat „Magyarország felfedezése“ címmel indított meg egy ilyen tevékenységet, melyben az országot területileg felosztva, vagy tájegység szerint vizsgálják meg a helyzetet olymódon, hogy a kutató maga bejárja ezt a területet, — mint ők mondják, tájat vagy tájegységet — s ott heteken, hónapokon át vizsgálja az összes életviszonyokat s ennek alapján írja meg munkáját. Így készült el a Viharsarok című munka.

Sokan bármilyen methodussal dolgozzanak is, kiszállásuk előtt előre, vagy az összeszedett adatokkal visszatérve utólag az oda vonatkozó statisztikai adatokkal egészítik ki kutatásaikat.

Most egy éve, különböző falukutató egyesületek és társaságok egy közös szervezet megalkotására gyűltek össze a Széchenyi Szövetség kezdeményezésére gróf Teleki Pálnak az elnöklete alatt, abból a célból, hogy a falukutatásban egy bizonyos rendet és rendszert teremtsenek és felosszák az egyes társaságok és egyesületek közt a munkát. Ez a felosztás lehet területi, de lehet egyes kérdésekre vonatkoztatott is. Pl. az egyik egyesület munkakörébe felvesz egy tájat, közigazgatási körzetet, falut stb. s ott az összes életviszonyokat megvizsgálja, vagy pedig az egyik egyesület csak egyes kérdésekkel foglalkozik, pl. csak az egykével. Hogy hogyan történik ez a felosztás, ezt még nem döntötték el. Most a jövő vasárnapon, május 9-én a pesti Szent Imre kollégiumi kör, az Országos Széchenyi Szövetség és a Pro Christo diákok háza ismét összejön és tovább folytatja a szervezés munkájának tárgyalását. A céljuk az, hogy megbeszéljék, hogy mikép végezzék

ezt a munkát. Szándékuk a néprétegeket megismerni, fölkeresni és a látottakról objektív képet adni.

Az ifjúságnak ezt a mozgalmát csak helyeselni lehet, mert igaza van az ifjúságnak abban, ha jövőt szebbé és jobbá akarja tenni. De nem szabad elfelejtenünk, hogy itt, bár a kritika is sokat ér, mert rátereli a figyelmet a falura, igazi alkotó munka mégis csak az lesz, ha az az ifjúság, amely ilyen módon megismer/e a falut és annak sok-sok baját, mikor majdan olyan állásba kerül, amelyben mint köztisztviselő, vagy író, tisztiorvos, uradalmi intéző, földbirtokos segíthet is bajokon, akkor gondja legyen neki arra, hogy azokba a szabályrendeletekbe, közhatalmi és magánintézkedésekbe, amelyekbe belefolyhat, biztosítsa is azt, hogy ezek a jogszabályok és, intézkedések a falu népének a testi és lelki javát szolgálják. Es ne annyira elveket, mint ma, hanem inkább az eleven életet tartsák szem előtt.

Ha nekem ezen felolvasásom révén sikerült az itt jelenlévők közül csak egy-kettőt is ennek a gondolatnak megnyernem, akkor elértem a célomat, de hogy ezt elérhessem, erre csak a *Rector Magnificis* és *Bérei Snó Rezső* kedves barátom szíves támogatása adott alkalmat, akiknek ez alkalomból ezért őszinte meleg köszönetemet nyilvánítom.